

**Joan-Ramon
González Pérez**

Servei d'Arqueologia de
la Diputació de Lleida.

Isidro Puig Sanchís

Universitat de Lleida.

**Francesc Esteve
Perendreu** (✝)

Associació Amics de la Seu Vella de Lleida.

El monestir de Santa Maria d'Escarp (Massalcoreig). Un primer estudi

shikar. núm. 02 | 2015 p. 92-105

RESUM

El monestir cistercenc de Santa Maria d'Escarp es troba al mateix aiguabarreig del Segre i del Cinca. De la primitiva construcció del segle XIII, en resta un interessant celler gairebé desconegut. La major part de l'edificació que ens ha arribat correspon a la reforma barroca realitzada i de la qual destaca el campanar, autèntic referent del monument. La desamortització va marcar la fi del monestir i encara avui és en mans de diferents propietaris. A la golfà es conserven grafits curiosos del segle passat, dels quals dos són uns esplèndids vaixells.

PARAULES CLAU

Monestir, cistercenc, celler, grafit, aiguabarreig, desamortització.

ABSTRACT

The Cistercian monastery of Santa Maria Escarp is in the same confluence of the Segre and Cinca. In the early thirteenth century building remains an interesting cellar almost unknown. Most of the building that has come corresponds to reform its Baroque and which highlights the tower, authentic reference monument. The confiscation marked the end of the monastery and even today is in the hands of different owners. Under cover is preserved the curious graffiti of the last century, of which there are two splendid ships.

KEYWORDS

Monastery, Cistercian, cellar, graffiti, mouth, seizure.

INTRODUCCIÓ

El present article és conseqüència d'un projecte endegat pels autors fa prop de deu anys per a estudiar a fons el monestir de Santa Maria d'Escarp, d'un interès històric i artístic indiscutible però força oblidat, com tantes coses al Baix Segre. Malauradament, diversos factors personals i laborals anaren dificultant la dedicació necessària per portar a terme el treball previst. Però sobretot la mort l'any 2012 del company Francesc Esteve Perendreu va ser un cop de gràcia fatal per enllestir-lo. Aprofitant la doble circumstància de la commemoració del 800 aniversari de la fundació del monestir d'Escarp i la celebració de les Segones Jornades d'Estudis del Segrià convocades pel flamant Centre d'Estudis Comarcals del Segrià, ens ha semblant escaient presentar les dades bàsiques elaborades, per tal de recuperar d'alguna manera el tema i, a la vegada, retre homenatge a la memòria de l'amic Paco Esteve.

SITUACIÓ

La confluència del riu Cinca amb el Segre es produeix pocs quilòmetres abans que aquest s'uneixi amb l'Ebre a la propera Mequinensa; la circumstància que aquest darrer tram esdevingui cua de l'embassament de Riba-roja dona un valor natural excepcional a tota la zona que és coneguda formalment com l'Aiguabarreig. Precisament les restes del vell monestir d'Escarp es troben presidint la unió dels dos primers rius, però el fet que sigui a la dreta del Segre n'ha motivat la pertinença municipal a Massalcoreig, població més llunyana que la Granja, que té l'afegit al topònim d'Escarp i que és molt més propera i sempre ha estat vinculada amb la història de la vella casa cistercenca, però situada a l'esquerra, és a dir a l'altra banda del riu Segre. Cronologia del Cister a la Catalunya Nova

Fig. 1 - Vista aèria de l'aiguabarreig del Cinca, esquerra, amb el Segre, dreta, en què destaca la situació del monestir d'Escarp. (Fot. Servei d'Audiovisuals. IEL.)

CRONOLOGIA DEL CISTER A LA CATALUNYA NOVA

Ramon Berenguer IV sabedor de l'eficàcia del treball d'explotació agrària dels cistercencs va comptar amb ells per a la repoblació de les terres conquerides als musulmans: el 18 de gener de 1150 «Ramon Berenguer, comte de Barcelona, príncep d'Aragó, marquès de Lleida i senyor de Tortosa, dona a l'abat Sanç de Fontfreda, en alou franc, el lloc anomenat Hort de Poblet per a bastir-hi un monestir i subvenir a les necessitats de la comunitat». Eugeni III en dona la confirmació papal en butlla de 30 de novembre de 1152. I així naixia el monestir de Santa Maria de Poblet de la mà dels monjos procedents del monestir de Fontfreda.

El segon monestir, el de Santes Creus, fou fundat pel monestir de Grandselve el 4 de desembre de 1150 a Valldaura de Cerdanyola, al Vallès Occidental, en terres dels Montcada, passa a l'Espluga d'Acosta el 1153, prop de la Llacuna, a l'Anoia,

per a passar finalment a Santes Creus el 1158, on s'instal·la definitivament el 1169. Dues abadies menys importants, de la mateixa abadia mare del Cister, foren el 1212 la d'Escarp al Segrià i el 1223 la de Lavaix a l'Alta Ribagorça. El 1227 el monestir d'Escarp funda prop de Maella, Terra Alta, el priorat de Santa Susanna (MASOLIVER 1990: 78–102).

El més important dels monestirs cistercencs femenins fou el de Santa Maria de Vallbona, datat en el període de 1171 al 1176. Aquest monestir funda successivament les abadies de Sant Hilari de Lleida, 1204; Bonrepòs, 1210; Valldonzella, prop de Barcelona, 1247; i la Saida o Gratia Dei, València, 1268. Li són atribuïdes igualment altres fundacions: la de Vallverd, Tragó de Noguera, 1172; el Pedregal de Talladell, 1176; les Franqueses de Balaguer, 1168; i la Bovera

de Guimerà, 1195 (MASOLIVER 1990: 90; GONZALO I DUCH 1990: 146–180). En el nucli urbà de Lleida, el 16 de febrer de 1155, Arnau de Sanaüja i la seva muller Sanya feien donació d'una casa al monestir de Poblet. El 1208 es feia esment a l'antiga casa de Poblet situada a la playa del Pardinyal (actual de la Paeria), amb capella, magatzems, trull i carnisseria, on residia un monjo, «el frare cellerer o majoral», que tenia al seu càrrec l'administració dels béns del monestir. Referint-nos a Lleida a la segona meitat del segle XVI, la comunitat de Poblet funda el Col·legi de Sant Bernat, per tal que els monjos poguessin cursar a l'Estudi General. El col·legi era al peu de la torre campanar de la Seu, en un edifici amb claustre, capella i annexes; al baluard de l'Assumpció, hi ha la porta dels Bernats, precisament per ser a prop d'on era el col·legi (ESTEVE PERENDREU 2000: 76–102).

● **Ramon**
● **Berenguer**
● **IV sabedor**
● **de l'eficàcia**
● **del treball**
● **d'explotació**
● **agrària dels**
● **cistercencs va**
● **comptar amb**
● **ells per a la**
● **repoblació**
● **de les terres**
● **conquerides als**
● **musulmans**

LES GRANGES DEL CISTER

Poblet, el 1183 o el 1184, tenia les granges de Doldellops (prop de Valls, Alt Camp), Cérvoles (la Pobla de Cérvoles, les Garrigues), Torredà (Castelló de Farfanya), Rocaverd (prop de Bellcaire d'Urgell, la Noguera) i Barbens (l'Urgell). També era probablement una granja la *turre de Ferran*, esmentada així en un document i en un altre *almunia de Ferrando*, situada al terme d'Alcarràs (Segrià). Sobre les explotacions agràries cistercenques conegudes amb el nom de granges, Altisent ens diu:

Una granja cistercenca, segons la legislació i els costums primitius de l'orde, era una unitat agrària, satèl·lit del monestir a què pertanyia, dedicada a l'explotació dels conreus de les terres que tenia adscrites i de la ramaderia. Al capdavant de cada granja hi havia un convers, el magister grangie, grangerius o grangiarius, que dirigia l'explotació i l'administrava, en contacte amb el cellarius o administrador del monestir, del qual depenia i al qual havia de retre comptes periòdicament. A cada granja residia d'una manera habitual un destacament de conversos que, a les ordres del grangiarius, realitzaven, d'antuvi ells tots sols, el treball. [...] eren, doncs, unitats territorials separades geogràficament del monestir, però no autònomes, centrades en un edifici o edificis on hi havia, en principi, la casa on vivien els conversos, amb oratori, refetor, cuina, dormitori i cambra-calefactor. A part d'aquest lloc d'habitació, els edificis de la granja (de vegades molt grans) eren, ordinàriament, el magatzem dels fruits i del gra, la quadra per als cavalls i les mules amb la pallera, i l'estable per al ramat. Si a la granja hom conreava la vinya, podia haver-hi una sala amb el cup i el celler. En alguns casos hi havia també un molí, com succeïa a Torredà (Castelló de Farfanya, Noguera), una granja de Poblet en la qual, al segle XII, hi havia un molí hidràulic destinat a triturar el gra. (ALTISENT 1972: 11–14; 1974: 58–59)

ESCARP

Segons Yaqut, cronista del segle IX, hi havia una almúnia sarraïna i el castell d'Escarp, *hisn Iskarb*, que seria conquerit per Ramon Berenguer IV l'any 1149, igual que Fraga i Lleida (ERITJA 1996: 39–68; 1997: 122. VILLANUEVA 1851: 159–160).

Pere el Catòlic (1196–1213), l'any 1212 donà les terres d'Escarp a l'abadia cistercenca de Citeaux, governada per l'abat Arnau II, per tal que hi fundés un monestir. Fou bastit a la dreta del riu Segre, a la confluència amb el riu Cinca en l'indret anomenat pla d'Escarp, en l'actual terme de Massalcoreig (ALTISENT 1974: 121). Assentada la comunitat de monjos, farem esment, tot seguit, d'algunes

de les actuacions dels primers abats: el 1223 intervingué en l'erecció del monestir de Lavaix, el 1227 s'erigia el priorat de Santa Susanna, el 1243 l'abat d'Escarp juntament amb el de Fontclara féu d'àrbitre en les dissensions sobre els drets de pastura a

la Cerdanya i al Bergadà entre els monestirs de Poblet i el de Santes Creus, el 1247 el veïns de Coratxar van demanar al monestir sufragar la construcció d'una nova església (ZARAGOZÀ 2003: 120–121), i vers el 1266, l'abat cedí el domini d'aquest lloc a la tinença de Benifaçà de l'abat de Poblet pel pagament de 15.000 sous (PLADEVALL 1997: 81; ALTISENT 1974: 102–104).

Del 4 d'abril al 28 de juny de 1257 Jaume I sojorna a Lleida, on vingué per a reunir Corts, i autoritza l'abat Berenguer del monestir d'Escarp a adquirir dins el terme de Lleida cases, *statiques*, horts, vinyes, censals i altres possessions, amb els 16.000 sous jaquesos obtinguts de la venda del castell de Colongo (LLADONOSA 1972: 371–374).

En el fogatjament de 1358, Escarp tenia 25 focs, la Granja 12 i Massalcoreig 29, i tots tres «són de l'abat d'Escarp» (el nom de la Granja cal atribuir-lo a la granja que tenia el monestir a l'altre cantó del riu Segre); en el de 1497, la Granja tenia 21 focs i Massalcoreig 21 (no consta Escarp) i s'hi indica també que la Granja i Massalcoreig «son del abat d'Escarp» (PONS GURI 1963–1964: 323–498; IGLESIES 1991, VOL. I: 49–50, VOL. II: 178). Segons la recaptació de la dècima de l'any 1357, el monestir d'Escarp havia de pagar 250 sous (BERTRAN 1996: 179–188).

VICISSITUDS DEL MONESTIR

Pladevall diu que el monestir d'Escarp «al llarg del segle XV experimentà una forta davallada i el seu càrrec abacial, per descurança de Citeaux, fou proveït en forma de comenda» (PLADEVALL 1997: 81).

A la segona meitat del segle XVI, el comendatari Joan Castellví confià el govern efectiu a l'abat de Poblet Pere Boqués (1546–1564) i, per succeir-lo, el rei presentà, el 1571, a fra Joan Martí, prior de Poblet, però no pogué obtenir les butlles papals de confirmació, atès que Alexandre Bernic les obtingué abans amb informes falsos de no ser la nominació de patronat reial. Després

- El nom de la
- Granja cal
- atribuir-lo a la
- granja que tenia
- el monestir a
- l'altre cantó del
- riu Segre

d'altres intents fallits, l'abat de Poblet Francesc Oliver de Boteller (1583–1598) aconseguí que la provisió de l'abadiat d'Escarp fos de patronat reial, cosa que va tancar el conflicte que s'havia produït entre el patronat reial i la Santa Seu i que va posar fi a una època de comendataris intrusos (ALTISENT 1965: 245–271).

Superada la disputa jurisdiccional amb Roma i la intromissió seglar, l'objecte de l'abat Oliver de Boteller era reparar la ruïna en la qual es trobava l'abadiat d'Escarp per causa de la descurança dels comendataris amb la proposta de la terna de monjos de Poblet al rei per a la provisió, el qual nomenà abat a fra Antoni Granera. L'estat de ruïna en què es trobava el monestir es posa de manifest en un informe de l'abat de Poblet Simó Trilla (1602–1623) dirigit al rei l'any 1605, en el qual deia que «el monasterio esta casi del todo caido i por el suelo i lo habitan solo cuatro religiosos» (ALTISENT 1965: 249). Sorpren, per tant, que un any abans, el 1604, Barthélemy Joly acompanyant d'Edmon de la Croix, abat de Citeux i general de l'orde cistercenc, en visita a tots els monestirs espanyols, mentre era Poblet uns dies, aprofità la tornada d'un monjo del monestir d'Escarp per anar-hi. Posteriorment, ens deixa la impressió del seu viatge, en el relat de la qual no fa esment de l'estat ruïnós del monestir d'Escarp:

Poblet m'avorria molt per causa de l'ociositat quan ja hi portava una mesada [...] Llavors va arribar un monjo que de seguida fou enviat a una abadia que hi ha a la frontera d'Aragó; i vaig anar-me'n amb ell [...] i pels límits del pla d'Urgell molt monòton, vam arribar a Lleida, que ja havíem albirat des de quatre llegües llargues, assentada a la riba del riu Segre, que discorre pel dessota d'un pont de pedra, entre el raval i la ciutat, que està bastida al damunt d'un pujolet, al capdamunt del qual hi ha el castell i l'església episcopal, que, amb la seva torre, presenta molt bon aspecte. Les cases, en nombre de prop de tres milers, per la seva especial construcció i disposició semblen més nombroses i es presenten totes a la vista amb les seves finestres que la fan anomenar la foradada. [...] A la sortida de la ciutat i a tota la llargada del riu avall, durant una llegua, que ells anomenen l'horta, hi ha els regadius amb tota mena de plantes i d'arbres fruiters. Després hi ha les terres de conreu i les vinyes, plantades i podades de tal manera que l'arada hi pot llaurar sense fer malbé els ceps. [...] Totes les ribes d'aquest riu són fèrtils. A la seva vora hi ha Aitona, que és

marquesat, i Seròs, poble gran, passats els quals vam arribar a l'abadia d'Escarp, la més petita d'Espanya; encara que molt fèrtil per la seva producció de figues i d'olives, de les més bones de Catalunya. Està situada en un emplaçament formós, tocant a l'aiguabarreig dels rius Segre i Cinca que conflueixen a una vintena de passes. El Cinca és riu divisor i entre aquesta terra catalana i Aragó. Vam romandre tres dies en aquesta abadia de l'orde del Cister, allunyada dues jornades de Poblet. Em va complaure de veure diverses petites cabanes on entren lliurement les abelles, i a tots aquells pobles, i sense cap altre control que la fe pública; si algú s'aventura a robar-les perd els punys. (FOLCH 1969: 20–23; MIQUEL 1967: 76–79)

El monjo Sebastià Bofill, a final de 1611, fou comissionat pel rei com a segrestador d'Escarp, per tal de comprovar la situació econòmica del monestir i posar en ordre el rendiment de la seva hisenda. En el seu informe manifestava que el monestir es trobava «en gran ruïna» i era «corral de ganado y receptáculo de bandoleros», que les terres havien estat fins feia poc arrendades i la comunitat antiga dispersa. No obstant això, indica que hi havia vocacions joves «de mucho exemplo y virtud» i que «los vasallos estan ganossos que han ofrecido que habiendo gente virtuosa ayudará para reparar y obrar con peones, mano de obra y dinero». Sebastià Bofill es mostra optimista i creu que les rendes són suficients per a obrar i reparar el monestir; i que «gastando la hacienda con orden y concierto y no como hasta aqui, habrá hacienda y aún sobrarà». Sebastià Bofill el 1612 era prior-administrador i representà el principi d'una nova fase de la vida del monestir: la seva entrada en l'òrbita de la Congregació Cistercenc d'Aragó, la qual es constituí de fet el 1617 (ALTISENT 1965: 252–253). En el mes d'abril o maig de 1617, Joan Salinas és designat prior-administrador i nomenat abat pel rei, però no acceptà el nomenament per l'estat de ruïna del monestir, al·legant que acceptar-lo seria tant com:

fundar casi de nuevo un monasterio, por ser tanta la ruina en que aquel se ve: que no sólo carece de las officinas regulares de que ya no hay alguna en pie, pero aún lo restante está tan derruido que no puede el abbad asigurar su persona, así por el peligro que amenazan los edificios que restan, como el que justamente deve temerse de los foragidos, pues por ser las paredes casi caídas y el sitio despoblado, se recogen de ordinario allí. Ultra desto tampoco basta

la renta para pagar los réditos de los censos que corresponde y sustentarse tres religiosos que sólo reziden y al abbad, que quizás por esto ha muchos años que vivia ausente.

Aquest mateix any, el monjo de Poblet fra Joan García és nomenat pel rei prior-administrador i el 1620 apareix com a abat fins a la seva mort el 1623.

Ja hem esmentat que, a partir de 1617, amb l'erecció de la Congregació Cistercenca dels regnes d' Aragó, Escarp passà a formar-ne part. Els abats de tots els monestirs seran quadriennals, amb dret a reelecció, i l'elecció es farà

- **A partir de 1617,** mitjançant la presentació
- **amb l'erecció de** d'una terna elaborada
- **la Congregació** pels pares definidors a les
- **Cistercenca dels** respectives comunitats, o,
- **regnes d' Aragó,** en el cas d'Escarp per ser
- **Escarp passà a** de patronat reial, al rei. A la
- **formar-ne part.** mort de l'abat Joan García,

es té en compte la prioritat de la reconstrucció del monestir i es nomena un prior-president, amb l'assignació d'una quantitat per a sustentar-lo i la resta de la renda destinar-la a obres. El 8 d'octubre es formalitza un contracte d'obres referides al refector, coberta d'una ala del sobreclaustre i quatre cel·les.

L'execució de les obres continuaria, atès que el 12 i 13 de novembre de 1631, amb l'abat Andreu Cabrera (1628–1632), se celebra un definitori a Escarp, la qual cosa fa suposar que l'estat de ruïna havia estat superat, almenys de forma suficient per a poder albergar els pares definitoris (ALTISENT 1965: 254–257). El 1632 fou nomenat abat Joan Carreres, el qual ho havia estat de Santes Creus. L'1 d'octubre de 1634, aquest abat, juntament amb el prior fra Bernat Balsa, en nom i representació del monestir d'Escarp constitueixen a Lleida procurador del convent el notari Vicent Comacerda.¹ En el Capítol Provincial

de 1636, fra Carreres hi era present com a procurador d'Escarp i no hi consta que fos abat o prior.

El 1637, en carta del vicari general dirigida al rei es mostra conforme amb la decisió reial de no nomenar abat sinó prior, per tal de reparar l'església i cloure altres obres, i és significativa la visita de 1638 en la qual es fa constar que el monestir no disposava de sala capitular. El 1640 és nomenat prior-administrador pel nou quadrienni Bernat Balsa (ALTISENT 1965: 257–258). Per les causes bèl·liques que patia Catalunya entre la monarquia espanyola i la francesa, sabem per una carta del Capítol de l'Església de Lleida dirigida al nunci apostòlic, de data 13 d'octubre de 1641, que havia estat saquejat el lloc de la Granja d'Escarp i incendiada l'abadia d'Escarp, amb robatori dels ornaments i altres objectes de l'església pels soldats de l'exèrcit de Felip IV.²

Com a conseqüència dels estralls de la contesa, la visita del juny de 1663 ens dona un testimoni desolador en fer constar que el monestir es trobava derruït, «sin iglesia, sin claustro ni dormitorio». Amb l'objecte de pal·liar aquestes mancances es pren una mesura d'urgència: l'abat i els monjos es traslladaran al priorat de Santa Susanna i vivint amb les rendes del priorat «sobrarà para poder reparar el monasterio de Escarpe y gran parte de la hacienda de Escarpe».

A la resolució del trasllat es va unir un pla de reconstrucció, atès que a la visita del juny de 1672 es fa constar que el monestir ha estat reparat suficientment perquè la comunitat tornés de Santa Susanna (ALTISENT 1965: 258–261). El definitori de 1676 fa terna per a «administración y no abadia por hallarse el convento con notables aogos y reducirse así a menos gasto». Aquest estalvi permetria prosseguir les obres de reconstrucció (ALTISENT 1965: 261).

El 1699 es feien obres a la séquia del molí fariner i el 24 de març fra Josep Borruey, en qualitat de síndic del monestir, presenta lletres contra el governador del marquesat d'Aitona, el noble Josep Esteve de Poyuelo, per

¹ Arxiu Històric de Lleida (AHL), Not. Gabriel Josep Aparici, reg. 202, fol. 53–54v.

² Arxiu Catedral de Lleida. *Cartes*, reg. 2, fol. 193v–194v: «Habiendo huido desta Ciudad el Sr. Obispo con hábitos de Capuchino sin tener ocasión de salir disfrassado a donde era tan amado y querido deste Cabildo y ciudadanos, nos dexó su Vg., y habiendo los soldados Castellanos entrado en esta frontera y saqueados el lugar de La Granja y quemado la abadia que está junto con la Iglesia y robado todos los ornamentos y otras cosas de ella, y porque el Vg. fué a tomar Información de la verdad del caso para fulminar su processo contra los Incendiarios y delinquentes para proceder con las debidas censuras contra tales, el Sr. obispo le revocó, y quedamos sin vicario general, de donde se ha seguido grandes danyos al estado eclesiástico y su Jurisdición, porqué muchos que para sus matrimonios tenían necesidad estaban sin ellas amancebados y no casados, y uno que le sacaron de la Iglesia y le ahorcaron, por no haver Vg. no pudo valerse de la inmunidad eclesiástica, y a más de esso habia grandes discusiones en personas exemptas que por no cansar a V. Ilma. no referimos más, y por evitar estos danyos escribimos al Sr. Obispo una y muchas veces nos nombrase Vg. y no lo quiso hazer, y a lo que dice el Sr. obispo que tiene tribunal abierto en Aragón, esso no le excusa de tener Vg. en la Cathedral de la qual no lo puede quitar sino per modicum tempus etc., y a más de esto, que en estos tiempos para ir al tribunal de Aragón non est tutus accessus a los Cathalanes. Y así nosotros movidos con celo del servicio de Dios no pudiendo Recurrir al metropolitano ni a V. Ilma. por causa de estas guerras, dimos noticia de todo esto a Su Santidad, suplicandole nos diese oportuno remedio, a nos enviado un Breve dandonos poder que requiriendo al Sr. Obispo que dentro quince dias nombrase Vg., y no habiendolo le nombramos por un anyo, de lo qual le dimos aviso por un clérigo especialmente Enviado para este effecto, y como passado el término no haya nombrado, en virtud de dicho Indulto apostólico y siguiendo su thenor en todo y portado nosotros, le nombramos a 28 de septiembre passado, y pués dicho Breve está Puesto en execución no le Enviamos a V.S. Ilma. certificando que todo ha sido Intención de remediar insultos y danyos, y procurar el servicio de Dios, el qual guarde a V.S. Ilma. muchos anyos. Lérida y 8bre a los 13 de 1641».

haver ordenat a uns treballadors que feien una peixera o boquera que deixessin de treballar o incorrerien en pena de 25 lliures per afectar els drets del marquesat; fra Josep Borruey els digué que no deixessin de treballar, que el convent pagaria la pena en cas que s'hagués de pagar; i el governador manà als treballadors que si no deixaven de treballar els capturaria i els empresonaria. No tenim constància de com va acabar l'afer, però ens fa saber que el monestir disposava d'un molí fariner.³

En la visita de maig de 1702 es fa constar: «No tener aun fabricada sala capitular». En el quadrienni 1704–1708, fou elegit novament abat Benet Linas (fou abat en els quadriennis 1688–1692 i 1692–1696) i en el Capítol de 1705 fou designat vicari general.

En un manuscrit amb el títol *Quaderno de abadias y sus posesiones del Real Monasterio de Escarpe en el año 1804* consta: «Hasta el año 1716 estubo la comunidad quasi dispersa por motivo de las guerras que tanto le afligieron» (ALTISENT 1965: 262–264). La situació estratègica d'Escarp, novament, comporta una altra sotragada per al monestir.

Certament, podem verificar aquesta informació arran d'alguns testimonis que hem localitzat. El 23 de novembre de 1766, davant del notari Salvador Escrivà, van testificar els arquitectes, o mestres de cases, Josep Daura i Clement Folch, a requeriment de l'abat del monestir d'Escarp Jaume Roca, «para el fin de ver, y reconocer el estado y descahecimiento en que se hallan los edificios» a causa de l'esmentada guerra. Revisant el monestir van reconèixer que l'església estava «sin retablo ni adorno alguno, los claustros, y aun sin escalera para subir los monges a sus quartos, y apartamientos, que para esto se valen de una de madera, y con peligro, paredes, simientos, texados, y demás, que se debe reparar de preciso, digen y declaran que se necesitaria, de quinze mil libras barcelonesas». Aquest preu inclou el cost dels materials i la mà d'obra.⁴

Al dia següent, dia 24, van testificar, per la mateixa raó, el fuster Cayetano Agustí, el pagès Domingo Estruga, i Josep Ramir. Van afirmar que abans de 1707 el monestir estava en perfecte estat, amb les seves «claustresias, iglesia, aposientos y demas oficinas acostumbradas en semejantes edificios», i que, al 1707, els monjos van fugir «por la continua guarnición de tropa, assí de cavalleria, como infanteria, que

en él se acortelava (que duró hasta el año de mil settecientos, y catorze) en cuyo tiempo padeció ruina la iglesia, claustros, aposientos, texados, escalas, y demás de dicho monasterio, dexándolo todo con un estado deplorable».⁵

Al final de l'abadiat de Jeroni de Borràs (1740–1743), es van iniciar les obres de reconstrucció del monestir. El 10 de març de 1743 es formalitzà un contracte d'obres amb l'arquitecte de Seròs, Josep Daura, per un import de 2.900 lliures barceloneses (sobre els Daura, vegeu PUIG 2004: 216–253). Al document es constata que algunes dependències estaven en molt mal estat o derruïdes, circumstància que va aprofitar el monestir per reordenar els espais.

L'església es va allargar uns déu pams pel mur del presbiteri, on es va afegir una petxina de guix. Les capelles es farien més altes i quedarien il·luminades per mitjà d'unes finestres amb llunetes. S'hi faria una escala per accedir al temple des del claustre. També hi hauria accés al cor de l'església des del primer pis del claustre. Una altra escala es construiria, amb dos replans, per comunicar els diferents pisos del claustre.

El creuer de l'església tindria una cúpula sense llanterna, il·luminada per quatre finestres. Al claustre hi hauria vuit finestres en cada nivell, i no arcades. Els pisos serien de fusta. On s'ubicava en aquell moment el galliner, s'hi situaria ara el calefactori de la comunitat. La cuina es faria al costat del refectori, on es faria un armari, amb foc a terra i ximeneia, i un banc per assentar els gibrells per a rentar la vaixel·la. El mestre hauria de fer una petita finestra entre el refectori i la cuina per a passar el menjar i, al costat de la cuina, un espai per al rebost i el forn. Al damunt d'aquestes dependències es farien tres habitacions i estudis per als monjos. Tot s'hauria de blanquejar, arrebossar, així com les portes haurien de tenir panys i claus i les finestres exteriors s'haurien de protegir amb reixes.

El preu total serien 2.900 lliures, que en aquest cas

● **El preu total**
● **serien 2.900**
● **lliures, que**
● **s'abonarien**
● **amb les rendes**
● **que els monjos**
● **rebien del terme**
● **de Massalcoreig,**
● **dels censos de la**
● **Granja d'Escarp**
● **i l'arrendament**
● **del molí del**
● **monestir que**
● **tenia al terme de**
● **la Granja.**

³ AHL, Not. J. Monhereu, reg. 844, fol. 153–154.

⁴ AHL, notari Escrivà, reg. 1168, 1764–1767, fol. 73v–74r.

⁵ *Ibid*, fol. 74r–v.

s'abonarien amb espècies de blat i ordi, és a dir, amb les rendes que els monjos rebien del terme de Massalcoreig, dels censos de la Granja d'Escarp (a excepció de gallines i pollastres que es reservaven els monjos) i l'arrendament del molí del monestir que tenia al terme de la Granja. Tot, fins que el deute amb Josep Daura quedés satisfet. Sobre els terminis d'entrega de l'obra, primerament, hauria de tenir la cuina enllestida per la festivitat de Sant Benet, al mes de setembre l'hostatgeria i el forn i la resta de les obres durant els propers cinc anys, cap al 1748.

Coneixem l'estat del monestir en una visita realitzada per Cayetano Barraquer el 22 de juny de 1898. La seva descripció és prou interessant i dóna fe de les obres contractades el 1743:

La iglesia ocupa el lado oriental, teniendo a Poniente, el patio, a cuyo derredor gira el convento. La fachada principal, así del templo como del monasterio, miral al rio hacia SE. La completa destrucción de la de aquél, impide formarse de ella idea ni siquiera aproximada, apareciendo para mal indicio en el angulo E. Del mismo frontis el feo campanario, hoy intacto. En su piso bajo la sección de este es cuadrada: en la que supera el techo de la iglesia ochavada. Termina en lo alto por línea recta horizontal, y así resulta en su todo achatado y pesado.

Tres elevadas naves formaban el templo. De arquitectura greco-romana parecíase no poco a la catedral nueva de Lérida, bien que deducida la grandiosidad y magnificiencia de ésta, o quizá mejor a San Miguel del Puerto de Barcelona, aunque con menor área y mayor altura de techo. A cada lado una línea de elevados pilares de sección cuadrada, graciosamente achaflanados, terminados en lo alto por una cornisita, un friso liso y sobre él otra mayor cornisa con dentillones, separan la nave central de las laterales; sosteniendo los cinco arcos de medio punto que en uno y otro lado dan comunicación entre dichas naves. De las indicadas cornisas, que en los pilares ocupan el lugar de capiteles, parten los arcos transversales que dividen en otros tantos compartimentos las tres naves, apoyándose en la parte que mira al muro exterior en medios pilares, o sea tantas, iguales a los

descritos. Las bóvedas estaban dispuestas por arista cruzada. El ábside guarda en su sección o planta la forma curva achatada, y sobre sus cornisas, que también a su alrededor se prolongan las de los pilares, se apoya la concha, allí verdadera concha con sus grandes estrias en disposición de abanico [...] Todo en esta construcción se compone de cal y canto y ladrillo, revocado y con los adornos de yeso; [...]. He aquí sus dimensiones: longitud total metros 23'65, anchura total 12'70, de los cuales pertenecen 3'25 a la de cada una de las naves laterales, incluyendo en esta medida el grosor de los pilares.

[...] Al O. del templo, o sea a su lado del Evangelio, caía el patio cerrado y rodeado de un gran corredor a guisa de galería de claustro, substituídos aquí empero los arcos de comunicación entre el patio y la galería de los claustros, por una pared con ventanas. Cobijan a estas galerías, bóvedas por arista cruzada, divididas por arcos transversales en siete compartimientos las dos que corren de E. a O., y en cinco las restantes. Miden las primeras 22 metros, y 16'50 las postreras. En el lado N. de este patio claustro, ábrese la puerta del aula capitular, hermosa sala con bóveda dividida en tres compartimientos por adornados arcos transversales, y con un luneto a cada cabo de aquellos. Al rededor de este patio gira, según dije, todo el edificio convento, convertido hoy en lo alto en fragmentos de cuarteador paredones y rajadas bóvedas, y en lo bajo en un montón inmenso de ruínas [...]. De Oriente a Poniente mide el edificio total 60 pasos, y 42 en la dirección opuesta.

El 4 de gener de 1796 sortia de Poblet una petita comunitat de monjos procedent de Santa Maria de la Trapa (França), que l'havia acollit, i s'establí en el monestir del priorat de Santa Susanna, molt derruït, cedit pel monestir d'Escarp (ALTISENT 1974: 576–577 i 620–622).

La comunitat del monestir d'Escarp, sent abat Robert Rabascall (1692–1795) i prior Agustí Palleja, tenia almenys deu monjos coristes, a part de l'abat, i uns cinc llecs. En aquest moment, consta que el monestir ja disposava de sala capitular.

El seguit d'obres de reconstrucció deixà el monestir en condicions òptimes. La comunitat gaudia d'una vida normal i ben organitzada, atès que en l'abadiat de Marià Palleja (1804–1807) la comunitat la formava un total d'onze monjos coristes, l'abat i quatre conversos, cosa que es pot considerar un bon conjunt i, a més, gairebé exclusivament catalans de les províncies de Lleida i Tarragona (ALTISENT 1965: 267–268). Altra vegada la guerra incidirà en la convivència normal de la comunitat: «Se transmiten aquí dos Abadias a causa de haberse formado en este Monasterio un hospital militar en la guerra de los franceses, por cuya invasión estuvo la Comunidad dispersa siete años consecutivos, y no pudo restablecerse a él hasta el año 1814» (ALTISENT 1965: 269).

L'activitat monàstica es normalitza amb el nomenament d'abat a favor de Francesc Monté y de Witte (1815–1818), però l'1 d'octubre de 1820 fou aprovat a les Corts el decret de supressió dels ordes monacals i la reducció dels convents d'altres regulars, el qual fou decretat per Ferran VII el dia 25 i publicat el 30, i els anys 1821 i 1822 l'Estat subhastà béns del monestir d'Escarp (terres, un molí d'oli, una casa, dues campanes de la torre de l'església entre d'altre patrimoni). Poc més de dos anys després, se suprimeix tota la legislació liberal: l'11 i el 21 de juny de 1823, la Regència decreta la restauració dels ordes religiosos i la restitució de totes les seues possessions i rendes, així com també la jurisdicció canònica als respectius superiors. El darrer abat, que fou reelegit per a governar en un segon quadrienni, Francesc Monté y de Witte, prengué possessió el 25 d'octubre de 1830.

Res no es podrà fer per a restablir la normalitat: el 22 d'abril de 1834 es decreta la prohibició d'admissió de novicis als monestirs i convents, excepte en casos que l'autoritat ho permetés si ho reclamava el bé de l'Església i el de l'Estat. La història d'Escarp s'extingí el 1835. El mes de novembre, l'Estat subhastà els fruits recol·lectats de les terres que pertanyien al monestir (ALTISENT 1965: 269–270; 1974: 619, 624 i 630. BARRAQUER 1915: 814; 1916: 408–412).

Pascual Madoz diu: «Durante la última guerra civil estuvo fortificado el convento, bien aspillado i con tambores, habiendo en la misma punta un fortín; ambos puntos, guarnecidos por los milicianos nacionales de la Granja y Masalcoreitg». També esmenta que, des del monestir, hi havia sengles barques per creuar el Cinca i el Segre (MADOZ 1845: 494).

LES RESTES CONSERVADES

El monestir de Santa Maria d'Escarp és molt probablement un dels elements patrimonials més desconeguts del Baix Segre, tot i que el perfil del seu campanar continua sent un referent per als veïns i passavolants, així com la resta millor conservada de la vella construcció conventual, encara que la coberta ja està parcialment enderrocada. No hi ha dubte que l'oblit generalitzat del monestir cistercenc està motivat per dues raons: per una banda, el fet que continuï en diverses mans privades des que fou desamortitzat al segle XIX i, per l'altra, el nou pont sobre el Segre, que deixa el vell com un record marginal, juntament amb la corba marcada de la carretera que envoltava per l'oest i el sud la construcció cistercenca, la qual ara resta relativament allunyada de la nova variant que s'enfila recta cap al nou pont.

Fig. 2 - El monestir de Santa Maria d'Escarp al mig de l'horta del Baix Segre. (Fot. Servei d'Arqueologia.)

Actualment, del vell monestir d'Escarp, en queda dreta tota l'ala oriental, que mostra finestres i portetes de llindes i muntants de pedra ben treballada mentre que la resta del mur és de maçoneria arrebossada i que està distribuïda en dos cossos amb tres obertures simètriques en cadascun dels tres pisos. El més meridional té la planta inferior amb la porta centrada i finestres en cada costat, una mica més grans les de la primera planta i més petites les de la segona, que són totalment a tocar el ràfec de teules. El cos més septentrional manté la mateixa disposició, però amb la porta original modificada per tal de donar-li més obertura; la paret està totalment pintada de blanc. A l'àmbit de sota la teulada, hi ha força grafitos de diferents tipus i de fortuna artística variada. Cal destacar-ne, però, dos dibuixos de vaixells de gran qualitat. Tots van cap l'esquerra a tota màquina: un és un vaixell mercant d'una sola xemeneia i l'altre, un vaixell de guerra, que es pot identificar amb un destructor de la primera guerra mundial i que porta quatre xemeneies i cinc torres artillades. No deixa de ser curiós veure aquestes representacions marines en una zona interior com és el Baix Segre.

Fig. 3 - La façana oriental és un dels elements millor conservats del vell monestir. (Fot. Servei d'Arqueologia.)

Fig. 4 - Curiós grafit d'un vaixell mercant. (Fot. Servei d'Arqueologia.)

Fig. 5 - Grafit reproduint un destructor situat, com l'anterior, a sota de la coberta de l'edifici est. (Fot. Servei d'Arqueologia.)

De la banda nord del cos central comentat segueix cap a ponent una façana idèntica que correspon a tot un ample cos que lliga perpendicularment amb l'estructura oriental d'Escarp. Està, però, força modificada en tot el seu conjunt amb una recent capa d'arrebossat que té un grafit que la data al 1961; a l'extrem oest, actualment, s'observa una mènsula antropomorfa amb la cara parcialment mutilada i que sosté un capitell clàssic de tipus compost, amb les volutes als angles força marcades, per sobre del qual corre una cornisa motllurada que remataria un àmbit indeterminat, però destacat, de la primera planta de l'edifici, possiblement relacionat amb l'escala d'accés. De totes maneres, aquesta ala, que té l'eix principal en direcció est-oest, sembla

● Aquesta ala, que
● té l'eix principal
● en direcció est-
● oest, sembla
● correspondre
● a la part més
● antiga del
● que avui resta
● del monestir
● d'Escarp.

correspondre a la part més antiga del que avui resta del monestir d'Escarp. Per la banda nord, la paret es veu de carreuat sota l'arrebossat d'època barroca i, per la banda meridional, es mostra també un parament de carreus de gres, que per l'est indiquen el naixement d'un mur que aniria nord-sud, paral·lel al que avui tanca l'ala oriental conservada i de la qual se separaria un parell de metres; per la banda oest, hi ha el muntant dret d'una porteta adovellada, tapiada. Al bell mig del mur s'observa clarament el rebaix efectuat en el gruix per poder encabir-hi el presbiteri de l'església barroca que, des d'aquí, arribaria fins a la banda meridional del recinte, on s'obriria la porta principal que es pot veure en una fotografia antiga. El temple, interiorment, tenia una nau central i dues de laterals força estretes; avui solament se'n conserva, a més de l'encaix presbiteral citat, els testimonis de les voltes de maons que cobriren els diversos trams de la nau oriental. Al sud-est resta l'inici del mur de la façana que lliga perfectament amb la part inferior del campanar. Aquesta torre és actualment el principal referent del vell monestir cistercenc i, tot i que la teulada ha desaparegut pràcticament tota, conserva la seva estructura feta a base d'un cos quadrat arrebossat, de maçoneria de gran mida i rematat per un petit ràfec que seria a l'altura del que correria per tota la façana sud. Per sobre, segueix amb carreus ben treballats un tram en planta quadrada que, a partir d'una cornisa motllurada, serveix de base per al canvi de cantonades aixamfranades que caracteritzen el pis de les campanes, rematat per una nova cornisa per sobre de la qual un petit cos octogonal serviria de base a la coberta avui perduda.

Fig. 6 - Vista general del monestir d'Escarp des del nord-oest. (Fot. Servei d'Arqueologia.)

Fig. 7 - Detall de mènsula barroca. (Fot. Servei d'Arqueologia.)

Fig. 8 - Paret meridional corresponent a l'única part que es conserva del monestir medieval. S'observa clarament l'encaix del presbiteri barroc de l'església feta al segle XVIII. (Fot. Servei d'Arqueologia.)

El cos que segueix cap al nord mostra una estructura diferent: és més baix i correspon a una ala clarament afegida, feta de murs de tàpia pel nord i per l'oest, amb diverses finestres a la part superior, cosa que permet identificar-lo amb cel·les monacals, i la part baixa molt més tancada, que seria per aixoplugar-hi serveis; la façana est ha estat totalment alterada en època recent per una paret de totxana. De la cantonada nord-oest parteix una tanca de tàpia que envoltaria tot el monestir i que, per la banda occidental, fou aprofitada com a defensa en les carlinades i també en la passada guerra civil, segons es veu pels forats triangulars oberts, però que, malauradament, ha estat retallada recentment en la seva alçària de prop de quatre metres.

Fig. 9 - L'any 1898 es conservaven encara aquestes restes de l'església feta al segle XVIII. (Fot. Gaietà Barraquer publicada a "Las casas...")

Fig. 10 - L'emblemàtica estructura del campanar des del sud. (Fot. Servei d'Arqueologia.)

Per la banda sud i oest, no hi resta més que una paret de tanca moderna feta en bona part amb elements constructius de l'edifici desaparegut, els quals es poden identificar fàcilment, alguns motllurats o amb marques de picapedrer. Per l'entorn es localitzen encara pedres treballades que demostren la riquesa d'aquella edificació.

● El cos que
● segueix cap al
● nord mostra
● una estructura
● diferent: és
● més baix i
● correspon a una
● ala clarament
● afegida, feta de
● murs de tàpia
● pel nord i per
● l'oest.

Fig. 11 - Vista general del monestir d'Escarp des del sud-oest. (Fot. Servei d'Arqueologia.)

A sota del primitiu cos del monestir es conserven les restes més desconegudes d'Escarp, ja que es tracta d'un celler del més pur estil cistercenc amb dos arcs apuntats seguits que parteixen l'estança en dues meitats, sostinguts al mig per una columna de fust llis, basa àtica i capitell troncocònic també llis, i als extrems la mateixa estructura embeguda als murs. Hi ha d'altres elements d'interès i també s'aprecia el caneller d'un trull que indica clarament la funció d'aquest àmbit soterrat, que mostra una volta de maçoneria, en algun punt reforçada amb arcs de totxana, i que cal relacionar amb la reforma realitzada amb les obres d'arranjament del monestir en època barroca.

Fig. 12. Columna del segle XIII del celler del monestir. (Fot. Servei d'Arqueologia.)

Fig. 13. Un altre element del celler. (Fot. Servei d'Arqueologia.)

CRONOLOGIA APROXIMADA

De la vella construcció medieval bastida durant el segle XIII, ens en resta el celler i el mur meridional del cos est-oest. La resta de l'edificació correspon a la reforma del segle XVII que donaria origen al volum general que d'alguna manera avui encara es conserva, amb la reforma efectuada en el segle XVIII, que consolida l'obra anterior i que té com a mostra destacada la part superior del campanar, que recorda el remat aixamfranat de les torres de la catedral de Lleida. La desamortització afectaria de manera contundent el monestir, el qual a final del segle XIX ja era totalment en ruïnes. Durant la primera meitat del segle XX, s'hi farien els curiosos grafits existents sota la coberta de l'edifici oriental.

CONCLUSIÓ

El present treball vol ser una posada en comú ordenada de les dades que tenim respecte al vell monestir cistercenc d'Escarp, situat en un punt tan estratègicament important com és l'aiguabarreig Segre-Cinca. Aquesta circumstància, que uneix el patrimoni natural i l'històric, fa pensar que seria interessant arranjar no solament la vella arquitectura monacal sinó tot el seu entorn, cosa que seria més fàcil si tot formés part d'una única propietat, vetllada per l'ajuntament al qual pertany, com és Massalcoreig, però sense oblidar la relació històrica i de veïnatge que té amb la Granja d'Escarp. Cal vetllar per la conservació del poc que ha arribat fins avui i recuperar de manera sistemàtica tot aquell conjunt medieval.

La descripció dels espais que consta a la documentació sembla que segueix aproximadament les plantes tipus dels monestirs cistercencs. Malauradament, l'estat actual del monestir no permet identificar-hi bé aquests espais i solament s'hi identifiquen restes de la petxina feta al segle XVIII, que veiem en una reproducció fotogràfica de final del segle XIX, cosa que fa creure que la major part de les obres referenciades en els documents es van dur a terme en la seva totalitat. Tanmateix, caldria estudiar a fons allò que es conserva del monestir, contrastant la documentació existent amb la recerca arqueològica imprescindible i, així, poder arribar a saber com fou el monestir de Santa Maria d'Escarp.

BIBLIOGRAFIA

- ALTISENT (1965): Agustí Altisent, «Santa Maria d'Escarp. Contribució a su historia (siglos XVI–XIX)», *Yermo. Cuadernos de historia y de espiritualidad monásticas*, vol. 3, 3, p. 245–271.
- ALTISENT (1972): Agustí Altisent, *Les granges de Poblet al segle XV*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.
- ALTISENT (1974): Agustí Altisent, *Historia de Poblet*, Abadia de Poblet, 1974.
- BARRAQUER (1906), Cayetano Barraquer, *Las casas de los religiosos en Cataluña durante el primer tercio del siglo XIX*, vol. I, Barcelona.
- BARRAQUER (1915–1916), Cayetano Barraquer, *Los religiosos en Cataluña durante la primera mitad del siglo XIX*, vol. I, Barcelona, 1915; vol. II, Barcelona, 1916.
- BERTRAN (1996): Prim Bertran, «Consideracions sobre els monestirs del bisbat de Lleida a mitjans del segle XIV», dins *Miscel·lània. Homenatge a mossen Jesús Tarragona*, Lleida, Ajuntament, p. 179–188.
- ERITJA (1996): Xavier Eritja, «La Lleida musulmana segons les fonts escrites (s. VIII–XII)», dins *Lleida: de l'Islam al Feudalisme (segles VIII al XII)*, Lleida, Ateneu Popular de Ponent, p. 39–68.
- ERITJA (1997): Xavier Eritja, «Castell i vilatge d'Escarp (o del Forti)», dins *Catalunya Romànica*, XXIV, Barcelona, Enciclopèdia Catalana.
- ESTEVE PERENDREU (2002): Francesc Esteve Perendreu, «El Col·legi de Sant Bernat de Poblet a Lleida», *Poblet*, 3, p. 48–52.
- FOLCH (1969): Artemi Folch, «Les terres lleidatanes als ulls dels viatgers. Bartomeu Joly, Conceller i Almoiner del Rei Francés, 1604», *Butlletí del Centre Comarcal Lleidata*, 132, p. 20–23.
- GANAU (1996): Joan Ganau, *Viatges per Ponent*, Lleida, Universitat de Lleida.
- GONZALO I DUCH (1990): Gener Gonzalo i Joan Duch, «El monestir de Santa Maria de Vallbona», dins *La ruta del Cister vista pels artistes catalans*, Lleida, Pagès editors.
- IGLESIES (1991): Josep Iglesias, *El fogatge de 1497*, Barcelona, Rafael Dalmau.
- LLADONOSA (1954): Josep Lladonosa, *Lérida y sus relaciones con el monasterio de Poblet*, Lleida, Tipografia Selecta.
- LLADONOSA (1972): Josep Lladonosa, *Historia de Lleida*, vol. I, Tàrrrega, 1972.
- MADOZ (1845) Pascual Madoz, «Escarpe o Escarp», dins *Diccionario geográfico-estadístico-histórico de España y sus posiciones de Ultramar*, Madrid, 1845. [Consultada l'edició facsimil: *Catalunya al Diccionario geográfico de Pascual Madoz*, vol. I, Barcelona Curial, 1985, p.494.]
- MASOLIVER (1990): Alexandre Masoliver: «Els cistercencs a Catalunya», dins *La ruta del Cister vista pels artistes catalans*, Lleida, Pagès editors.
- MIQUEL (1967): Francesc A. Miquel, *Viatge a Catalunya d'un conseller del rei de França l'any 1603*, Barcelona, Rafael Dalmau (col. Episodis de la Història, núms. 98–99, p. 76–79).
- PLADEVALL (1997): Antoni Pladevall, «Santa Maria d'Escarp», dins *Catalunya Romànica*, XXIV, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, p.81.
- PONS GURI (1963–1964): «Un fogatjament desconegut de l'any 1358», *Boletín de la Real Academia de las Buenas Letras de Barcelona*, XXX, p. 323–498.
- PUIG (2004): Isidre Puig, «La darrera activitat constructiva a la Seu Vella i l'arquitectura a la Lleida del segle XVIII», *Seu Vella. Anuari d'Història i Cultura*, 4, p. 67–334.
- VILLANUEVA (1851): Jaime Villanueva, *Viage literario*, vol. XVI, Madrid.
- ZARAGOZÁ (2003): Arturo Zaragozá, «Arquitecturas del gótico mediterráneo», dins *Una Arquitectura Gótica Mediterránea* (catálogo exposició), vol. I, València, Generalitat Valenciana, p. 105–192.

APÈNDIX DOCUMENTAL

10, març, 1743 – Monestir d'Escarp

«Contracte entre el mestre de cases Josep Daura i la comunitat del Real Monestir de Santa Maria d'Escarp, per executar algunes dependències noves i reformes del conjunt monacal».

Arxiu Històric de Lleida, notari Miquel Roig, reg. 961, fols. 44r-44v.

De y sobre la fabrica y construcció de les obres baix en la infrascripta capitulació expressades fahedores en lo real Monestir de Nostra Sra. De Escarp del Orde cisterciens del Principat de Cattalunya y Bisbat de Lleyda, per y entre lo Iltre. P. Don Geronim de Borrás Abbat de dit real Monastir, lo P. Don Plácido Correig, Prior del mateix real Monastir, lo P. Don Leopoldo Mas, lo P. Don Bernardo Vilanova, lo P. Don Jaume Roca, subprior, lo P. Don Ildelfonso Puig, bosser, tots monjos proffessos del referit real Moastir de nostra Señora de Escarp convocats, y congregats en un dels aposentos del dit Illtre P. Abbat com a najor part dels P. Monjos de dit real monastir haguda raho dels ausents, y a hont per estos y altres negocis se acostumen convocar, tenint capítol y representant dit real Monastir de part una, y Joseph Daura, arquitector en la villa de Serós del mateix Bisbat de Lleyda de part altra, son estats fets, pactats, convenguts, y firmats los capítols, y pactats, convenció y contracta infrascriptas següents:

Pactos que entre el Iltre. Sr. Abad, y Sta. Comunidad del real Monasterio de Escarp del orden cistercién, y el maestro Joseph Daura albañil se han convenido sobre la reedificación de dicho Monasterio.

Primeramente se han de deshazer el arco de el coro assegurando primero la torre, y dicho arco ha de estar de la misma alzada hecho de ladrillo a otro modo del que estava.

Ha de bolver el presbiterio con la ciscunstancia de que ha de rebajar al pissu de el al pissu de la iglesia hasta el ultimo arco, y les ha de alargar la iglesia diez palmos hasta la pared exterior que se mira a las espaldas del presbiterio haziendo una pichina en lugar de buelta al presbiterio.

Ha de levantar seis palmos las bueltas de las capillas, y se han de hazer de ladrillo doble cubriendo las de texa, y las portadas de las capillas se han de levantar también con arcos los mismos seis palmos y los alfibes de los arcos se han de levantar a correspondencia lo necessario reparando las paredes, y haziendo ventanas para tomar luz en las que se deverá poner claravoyas haziendo una en cada luneta.

Se ha de cubrir la nave de la iglesia passando los refagos haziendo las bueltas dobles, y pavamentada de ladrillo blanqueyada de hiezo assi la nave como las capillas haziendo en cada una su messa de altar.

Se ha de hazer la escalera para entrar des del claustro a la iglesia ensanchando lo que se pueda la puerta. Devera poner dos gradas de piedra picada para subir desde el pissu de la iglesia al presbiterio, se ha de hazer la O mayor que ay al coro, y se ha de serrar con claraboya, se ha de dar desde el primer pissu de el sobre claustro entrada al coro por la parte que pareciere mas conveniente, con la circunstancia que dicho Maestro se ha de cuydar en un todo de lo necessario esto es madera, y demas materiales quedando a su favor todos los materiales que hay de despojo.

Ha de hazer la escalera hasta el primer corredor con las gradas de piedra picada dando a cada grada de largo diez plamos construidos y dos rellanos, y desde el primer corredor hasta el segundo lo mismo menos que las gradas seran de ladrillo.

Ha de levantar a proporcion la media naranja, que esta ha de esta sin linterna pero la dara luz con quatro ventanas con sus claraboyas, y quatro de perspectiva.

Ha de hazer de buelta de ladrillo los quatro pissus del corredor primero dobladas las bobedas, ha de hazer mayores las ventanas del claustro de abaxo, y en el primer corredor, ha de dar la entrada para el coro, ha de subir las tapias lo necessario para que el corredor de arriba tenga la proporció que el de abaxo.

Para el segundo corredor ha de hazer un suelo de madera y hieso, como el que esta ya empezado poniendo la madera que se mas recia que la que hay en el hecho sobre el refectorio, ha de hazer el reparto para las celdas con sus alcobados, y estudios, y se han de enladrillar.

En donde está la escalera que sube a la engorfa de cinco se han de hazer privadas dandolas entrada por el primero rellano, que sube desde el primer corredor al segundo.

Ha de hazer en el quarto que esta el gallinero un califactorio para la comunidad dándo la entrada por la puerta que antes era la botiga y ahora da al coro.

Que en el primer corredor ha de abrir ocho ventanas como las de abaxo, y tres puertas una a cada parte como la que esta ya en el un corredor. Y para dar luz a los corredores de arriba ha de abrir en cada algulo una ventana no muy pequeña.

La cocina deverá hazerla en el ambito que esta al lado de el refectorio, dándole en quadro lo que ya señalan las paredes, que se conozen antiguas haziendo en ella un almario, su campana y baxo de ella un

allar y su forma lisa para asentar sus oblas, también deverá hazer media dozena hoguerillas, y como un banco para assentar en el dos o tres barreños para fregar y limpiar verdura dando a todos ellos el desagadero fuera de el monasterio, ha de abrir una ventanilla al refectorio para dar por alli la comida en el lugar que se le señalará. Y para luz de la cocina abrir una ventana en medio de la pared que el dara fuera tan grande y al mismo igual, y nivel de las que hay en el refectorio.

Ha de hazer al lado de la cocina en el ambito quadrado que se demuestra una dispenza y desde alli a la pared que mira a oriente ha de formar el puesto para amassar, y el horno haziendo encima de estas officinas tres celdas repartidas igualmente con sus alcovados, y estudios y para dar entrada a estas celdas se ha de formar entre la pared de la iglesia y ellas un corredor que toma la luz de la ventana a que está en la pared que mira a oriente.

El horno se deve hazer fuera y la boca a la pared en donde oy en dia estan las privadas, y deve estar cubierto con texa.

Mas de vera levantar el texado del refectorio para que las aguas de el un trambo caygan sobre el texado del sobreclaustro. Deverá también dar capas a los suelos de toda la obra, que ay hecha, rebossar y blanquear y lavar todas las paredes de dentro de la casa, y las que fuera rebosarlas donde fuera menester.

Deberá cuydar de toda la madera necessaria poniendo puertas y ventanas en todas las celdas, y las demás que huviere dentro de el monasterio con sus cerrajas y llaves.

En el ámbito que ocupa oy en dia la cocina y el desvan que ay al lado deverá hazer un quarto con dos alcovados rebozando bien las paredes, y blanqueandolo todo, abriendo la puerta que ya se ve serrada, y da al atrio de la porteria, y para que este quarto tenga la luz competente, deverá abrir una ventana grande en la pared que mira al Segre, o que da a la plassa poniendo su rexa como las del refectorio.

Y generalment se de vera cuydar de un todo en materiales y maderas, que de vera ser quadrada para que quede perficionado el monasterio, rebossado, blanqueado y lavado según pide el hospedero.

Per a lo qual el monasterio esto es el sr. Abad, y Sta. Comunidad les ofrecen dos mil nuevecientas libras barcelonesas en esta forma que en paga de esta cantidad la assignan, y consignan hasta ser enteramente satisfecho dicho maestro lo siguiente: Primo los breudos que dicho Monasterio annualmente perciben en el lugar de Massalcoreig, esto es sinquenta quarteras de trigo y otras sinquenta quarteras de ordio = Ittem el precio del arriendo del molino de arina que dicho monasterio tiene en la huerta del lugar de la Granja = Ittem los censos que el mismo monasterio annualmente percibe en el lugar de la Granja menos los de las gallinas y pollos que estos dichos P.P. se los reservan, y finalmente le assignan, y consignan toda la seda que dicho monasterio cogera todos los años hasta quedar enteramente satisfecho, cuya consigna le hacen con estas condiciones, y pactos que dicho maestro estará a percibir dichos generos a el consignados, este presente y corriente año, esto es los breudos de Massalcoreig por el dia de la Assumpció de Ntra. Sra. en quinze de agosto, el prezio del arriendo del molino la tercia que vencerá al primero de setiembre, los censos del lugar de la Granja por el dia que vencerán o caerán, y la seda al tiempo de su cosecha, y assí seguidamente todos los años hasta que quedare enteramente satisfecho cuyos generos deverá admitir a cuenta de la susodicha cantidad ofrecida, y abonarlas al precio se venderá en dia en que los recibiere, y con la circunstancia que dicho monasterio le de vera dar cobrados los breudos de Massalcoreig y censos de la Granja, las tercias empero del arriendo del molino deverá dicho maestro percibir las y cobrarlas por entero del molinero, y la seda se le entregará pessada de manos del mediero [...]

También se obligan dichos Sr. Abad y real monasterio a mantener a dicho maestro mientras trabajare en la obra, y en su ausencia a su maestro que por el como cabeza llevare la obra, y no a los demas oficiales y aprendices, dándole porcion de monge mientras trabajaren y deverá dicho maestro dar concluida la obra, esto es la cocina para el dia de Ntro. Padre San Bernardo de este corriente año, el horno amasador, y hospedería todo el mes de setiembre de este año, deverá empezarse y no se podrá dexar hasta estar concluido, y lo demas de la obra dentro el término de cinco años.

Mas se ha convenido, y se le ofrece que en caso que algún año no se la diessen cobrados los breudos, y lo demás que se ha consignado no se le pueda obligar a que passe adelante la obra hasta tenerlo cobrado.

Mas se le releva de la obligación al hazer la puerta de la iglesia u la rexa del quarto de la hospedería. [...].